

Eiser ‚Dialekter‘...

deer hu mir (no deer richteger Bedeitung) keng! Dat sinn **héchstens regional oder esouguer lokal ‚Sproochfaarwen‘**, mat plazeweis enger ‚Bäckeschdosen‘ eegener Ausdréck, op déi dann dësen oder deen apaart houfreg ass, ower hoffentlech net fanatesch; et versteet ower all Lëtzebuurger jidder Lëtzebuurger, deen daitlech an net ze haseleg schwätzt. Et muss ee just den Ennerscheed tëscht dem ‚Vocabulaire‘, plazeweis der Grammatik maachen: Sazbau, Gebrauch vun de Verben, de ‚klenge‘ Wierder (Zäit, Émstänn, Conjonctiounen=Teschewierder wéi >dacks, ni, mä, ower, dann, vill... grad ewéi sougenannt Interjektionen) – déi sech zesoen ëmmer un d’Héichsprooch vun engem bestëmmten Idiom halen. **Fir dat Héichgriechesch vun de verschiddene Sproochgebräicher ze ënnerscheeden, hunn d’Griechen ewell vun enger ‚Koinè‘, dem ‚klassesche‘ Griechesch geschwat;** deeselwechte Phenomän hu mir am ‚Réimeche‘ mat der Héichsprooch. Mä dat hei Gespréich ass jo elo schon zimlech gakeg getréppelt, gelldir; mä net oninteressant.

vum Lex Roth

Dat ‚Gemierwels‘ rondrem sougenannt ‚Ennerdialekter‘ kann ee jo verstoen; a wann ee selwer e ‚Weelzer‘ ass, deem d’Mondstéck do owe gewoass ass, da krut a *krëtt/krätt/kréit/kritt een dat dobel mat!* ☺ Grad esou geet et engem Eechternoacher, Cliärwer, Veiner, Dikricher, Dauler an esou wegder. **Flott... mä dacks ‚kridelschasseg‘.**

Et ass och intressant, sech ze froen, firwat déi Elwenter vun hirer ‚Frau‘ schwätzen, déi Schëfflenger vun enger ‚Froa‘; och firwat just déi ‚Weelzer‘ hir Vokalen plazeweis zéie wéi Knätschgummi, a firwat der uechter de Réidener Kanton mengen „*ëent Schaud wier am Hos*“. Et kann een de ‚Sprooch-Schlag‘ am Norde vum Land an dat sougenannt ‚Ripauescht‘ (vu Köln erof) siche goen an eng Partie vum ‚Miseler‘ op déi ‚aner Säit‘... mä **dat geet ower nach laang net duer, fir vun engem eegenen Dialekt ze schwätzen.** Do hu mir et an Däitschland ower mat ‚Regiolekten‘ ze dinn, wou zesoe bal keen deen anere ‚matkritt‘: e Stack-Münchener an e gewuerzelten Hamburger schwätzen deer Regiolekten, déi sech allebéid dacks, meilewäit vum Houdäitschen, ënnerscheeden. Geschriewe gëtt ower knapps een! Frankräich ass voller Regionaldialekten, déi sech friem sinn: Kennt Dir z.B. de Berrichon, de Gallo, de Percheron, de Bourbonnais, de Morvandiau, de Poitevin? Ee Gléck also, datt de ‚Point‘, de Figaro, de Monde asw. an enger Sprooch kommen, déi mir als dat ‚Franséisch‘ gesinn, dat äis an der Schoul bäibruecht guff. E klengt lëschtge Beispill nach: Hätt dir gewosst, wéi den Dialekt vu Saint-Etienne heescht?... Gaga! Et huet zimlech laang gedauert, bis et an deene Länner – grad ewéi an deene meeschten aneren – zu enger sougenannter ‚Héichsprooch komm ass, déi **dat Allerbescht fir d’Literatur, d’Press an déi sozial Medien ass...** a genee dat ass och fir eise ‚Mini-Sproochmilieu‘ hei zu Lëtzebuerg de Fall! De Radio an d’TV, grad ewéi den SMS wäerten dofir suergen, datt dat ‚Mëttellëtzebuergesch sech ëmmer méi ‚standardiséiert‘... a jiddereen deem aneren säint lauschttert a liest. ‚Kollateral‘ hëlleft dat och esou ‚niewebäi‘, datt een eis Sprooch als ‚Ganzt‘ an der Rei kann/kënn halen.

Et soll, bei dësen Iwwerleeungen, **ower ganz kloer gesot ginn, datt engem eis regional/lokal Sproochgebräicher a Betounungen net egal musse sinn.** Bei allem Respekt duerf dobäi net vergiess ginn, datt déi gesellschaftlech Entwécklung och op eng Evoloutioun an deem Sënn lasssteiert; dat schon eleng duerch d’Mobilitéit vun eiser Populatioun, déi et esou soss net ginn ass. Et kann ower net dacks genuch ennerstrach ginn, datt dat muttwëllest SPROOCHGEGGLADDERS vrun allem duerch déi däitschsproocheg Medien dee gréisste Problem bei deer ganzer Saach bleift; wann dir emol genee oppasst, spillt d’Franséisch dobäi nëmme eng ganz butzeg Roll... et sief d’Sprooch vum Molière oder dem Albert Camus ass lech souwisou en Dar am An.

Nei Wierder

Et hunn emol zwei ganz kompetent Linguisten ‚im Brustton der Überzeugung‘ gesot, **d’Lëtzebuergesch hätt nom ‚Fixspoun‘ an dem ‚Gromperkiewerlek‘ (Enn 19. Joerhonnert) keen neit Wuert méi gemaach.** Wéi Äre Schriewert geäntwert huet, dat giff net stëmmen, huet een dovun näischt anescht drop gewosst wéi ‚Schoulmeeschter‘!...wat fir mech nach ëmmer eng Eier war, ass a bleift (iwregens war deem Kontrahent säi Pappes och... Schoulmeeschter). An net ze vergiessen, datt een sech (wéi ech och) aus dem ‚Här Lehrer‘ mat den néidegen Exame konnt/kann ‚eropschaffen‘...

‚Si‘ kruten deemools mat engem klenge Concours den Deckel op d’Dëppe gesat, bei deem **Dosenden an Dosenden Ausdréck erauskomm** sinn, déi (och mat der Hëllef vum Alain Atten) noweisbar op d’mannst zënter 1920 entstan sinn, deemno 30 Joer nom Fixspoun/ Gromperkiewerlek. Dem Jérôme Lulling hunn ech herno domat gehollef, zu Montpellier seng Maîtrise iwwer ‚Neologismen‘ am Lëtzebuergesch ze maachen, wat hien éierlecherweis och am Virwuert vun senger Diplomarbecht ernimmt huet. Mir dierfen net vergiessen, datt **d’Lëtzebuurger et duerch hir Sprooch-Situatioun (zevill?) net licht hunn, neie Saachen eiser Nimm ze maachen.** Dat ass natierlech keng Schan, wa keent muttwëlles ermëlzt gëtt, dat mir hunn!

Wann et eng Saach net méi oder nëmme nach ganz rar gëtt, da verblätzt (wéi an alle Sproochen) d’Wuert dofir och: wësst dir z.B. nach, wat eng ‚Drau‘ ass, oder en ‚Däiwel-

chen? Mä ass et lech vläicht ower bewosst, datt eng ‚Neelpëtz‘ eent vun eisen neie Wierder ass; datt mir als neit Wuert de ‚Bic‘ gehol a gehal hunn, also dem Baron Bich säi Kugelschreiwter, deen néierens anescht esou ‚generell‘ genannt gëtt! Op déi Fassong bluff bei äis dann och eis ‚Passvitt‘ hänken, déi just eng Mark war; wat emol e ‚Lux‘ gewiescht ass, wëssen der net méi esou sëllegen. Wann an der Zäit am Wanter Äppel op d’Uewen- oder Kachmaschinsplacke geluecht guffen, dann hunn déi lues a lues ugefaang ze juppelen; dovun kënn eisen Ausdréck ‚äppeldänzeg‘ fir wibbeleg/nervös... mä dat geschitt net méi, an dofir verschwënnt den Ausdréck. Et wier vläicht erëm Zäit, eppes an deem Sënn ze ‚organisieren‘.

Sprooch-Klima

Do hate mir jo dann **elo en etlech méi schmuddeleg Deeg.** Et ass zwar net esou elle komm, wéi gesot a virbereet war, mä besser dat, wéi onverhofft erfériert ze ginn.

An eiser ‚Sproocherei‘ sinn engem dann do och **en etlech ‚wiedereg‘ Ausdréck agefall, déi wierklech ‚EISER‘ sinn.** Denkt dach emol drun, datt et ‚schéi gefacht‘ huet; datt et elle ‚gefummst a gejoj‘ huet; et huet ower net ‚geklaakt‘, ‚gerubbelt‘ a ‚geknuppt‘, well et jo kee ‚Wieder‘ guff; mä ‚geplätscht‘ huet et ower éischer wéi ‚gefisem(l)t‘, an dat dacks ‚riichteran‘. Dacks war ‚d’Luucht zou‘ an et huet ee ‚geschnaddert vu Keelt‘... **si mir äis dann ower bewosst, wéivill typescht Lëtzebuergesch an dese Gedankegäng gebraucht gëtt?**

Engem e Merci ausschwätzen

Dat soll jo dem Sënn no ‚jemandem Dank aussprechen‘ heeschen... ower **dat ‚ausschwätzen‘ ass an dësem Fall nun emol kee Lëtzebuergesch!** Iwregens ass et och am Däitschen eng Jaddermunnnessesprooch; do gëtt dach och einfach ‚jemandem gedankt‘, basta... a bei äis ‚merci gesot‘. Et kann een sech ower a jidder Sprooch ‚feierlech uleeën‘, fir datt et besser soll maachen; e Buch gëtt och net besser, wann et ‚verfaasst‘ aplaz ‚geschriwwen‘ ass, oder?

Elo ass et bei deem Saz hei uewen nun emol esou, datt dat **‚ausschwätzen‘ am Lëtzebuergesch ower nach eng intressant aner, an zwar negativ Bedeitung huet:** wa mir engem eppes ‚ausschwätzen‘, da wëlle mir hien dovun ofhalen, z.B. en Händelchen, eng kleng Freiesch, eng Rees asw. Dann hu mir d’Verb ‚sprechen‘ z.B. am Fong och nëmme fir wann een ‚helleg gesprach‘ gëtt; dofir wier et och erëm net richtig, wann een ‚helleg geschwat‘ giff ginn. Hei kann een an dësem Zesammenhank vläicht nach drun erënneren, datt mir ower **eppes ‚sproochen‘, wa geplangt ass, eppes ze kréien/kafen;** z.B. kann ee bei engem Bauer eng Ham ‚sproochen‘, déi nach an der Solper läit; datselwecht gëllt och am Sënn vun deem, wat mir haut e ‚Compromis‘ alias ‚Kompromier‘ nennen, also dat schréftlecht Versprieche virum notariellen Akt... et sief dann, et ‚schwätzt‘ een äis d’Saach aus... mä dat ka vläicht deier ginn!

Wouhier kënn ‚Neies‘?

Eng NEELPËTZ... esou eppes ass et ‚an der Zäit‘ jo net ginn. D’Neel guffe ‚geschnidden‘, an dofir war d’Schéier do; dacks och eng méi kleng ‚Neelschéier‘. Virun enger gudder Partie Joeren ass dann déi ‚Pëtz‘ opkomm, mat deer een d’Neel méi exakt ‚opfëtzte‘ ka wéi mat enger Schéier drun ze garrelen (!). Et ass äis ower knapps bewosst, datt déi ‚Neelpëtz‘ en neit Wuert an eis kleng Sprooch bruecht huet... am Fong eng typesch Iwwersetzung vum franséische ‚pince à ongles‘ ower mat nëmme zwou Silben a manner emständelch, gelldir.

De BIC ka vun honnert verschiddene Marken a Präisser sinn; **bei äis gëtt et kee ‚Kugelschreiber‘ a kee ‚stylo à bille‘;** e Bic ass e Bic, an domat huet et sech. Natierlech huet dat seng Ursaach beim Baron Bich, deem seng ‚Stëfter‘ nun emol ‚Bic‘ geheescht hunn...deen net am Frankräich, mä bei äis hänke bliwwen ass. Bingo! ...Wësst dir iwregens, datt d’Kugel vir an de ‚Bicen‘ bal op der ganzer Welt vu...Mamer (Ceratizit) kommen?

Mir hunn **eng ganz Schwadrull Wierder, déi vun enger Mark hier kommen** a just am Lëtzebuergesch e Sprooch-Doheem fonnt hunn. Virum leschte Krich guff et de ‚Lux‘...an dat war net esou iwwel fir e ‚Staubsauger, gell; a wéi ass et mam ‚Frigo/Frigidär an dem ‚Fréiser‘? Klénkt dat net op d’mannst esou heemlech wéi ‚Killschaf/Tiefkühler‘. Nach eng kleng Fro: Wat ass e ‚Këpperchesrevolver‘?

Notéiert iech:

D’Generalversammlung vun der ACTIOUN-LËTZEBUGESCH ass samschdes – den 28. Mäerz – um 15 Auer an eise Veräinssätz zu Izeg, 20, Conter-Strooss (riichteriwuer vum der Kierch riets erof)
E Schëld weist iech dann de Wee fir eran an den Haff!